

УДК 332.1:338.43

DOI: <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.05.08>

Вадим Оберемок,
аспірант кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID 0009-0005-2751-5375
vadym.gsk.mq@ukr.net

Анатолій Лівінський,
доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID 0000-0002-7107-0167
livinski_69@rkr.net

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація

У статті досліджуються основні напрями соціально-економічного розвитку сільських територій як ключовий аспект формування стратегії розвитку громад. Розглядаються такі напрями, як розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток туризму, підвищення рівня освіти та охорони здоров'я, екологічна стійкість та розвиток сільського господарства. Розкривається актуальність питання через дослідження основних напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій, які можуть стати основою для формування стратегії розвитку територій громади в Україні. В дослідженні розглядаються напрями соціально-економічного розвитку сільських територій як ключових аспектів формування стратегії розвитку сільських територіальних громад з врахуванням реалізації та обсягу фінансування що є новизною в проведенні досліджень. Надається аналіз рівня доходності діяльності сільських територіальних громад за останні три роки довоєнної України та проводиться порівняльна оцінка показників розвитку сільських територіальних громад півдня України у порівнянні з середніми показниками по країні.

В роботі висвітлюються заходи та ініціативи, які спрямовані на покращення добробуту населення, створення нових робочих місць та підвищення якості життя в сільських територіях. У статті підкреслюється важливість комплексного підходу та узгоджених зусиль з боку держави, місцевої влади, бізнесу та громадськості для досягнення сталого розвитку сільських територіальних громад.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, сільські території, стратегія розвитку громади, інфраструктура, розвиток сільського господарства, малий та середній бізнес, туризм, освіта, сталий розвиток.

UDC: 332.1:338.43

Vadim Oberemok,
graduate student of the Department of Management,
Odesa State Agrarian University

ORCID 0009-0005-2751-5375
vadym.gsk.mq@ukr.net

Anatoly Livinskyi,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management,
Odesa State Agrarian University
ORCID 0000-0002-7107-0167
livinski_69@rkr.net

DIRECTIONS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AS KEY ASPECTS OF FORMING A DEVELOPMENT STRATEGY OF RURAL TERRITORIAL COMMUNITIES

Abstract

The article examines the main directions of socio-economic development of rural areas as a key aspect of community development strategy formation. Such directions as infrastructure development, support of small and medium-sized businesses, development of tourism and recreation, improvement of the level of education and professional training, environmental sustainability and attraction of investments are considered. The relevance of the issue is analyzed through the study of the main directions of socio-economic development of rural areas, which can become the basis for forming a strategy for the development of community areas in Ukraine. The socio-economic development of territories is an important element of the development strategy of any rural community, and it is the effective strategy of the development of rural territories that contributes to the growth of the population's well-being, increasing the level of employment and improving the quality of life in the region. That is why, in the modern conditions of the formation of Ukraine as a sovereign, independent, democratic and social state, local self-government plays a key role in effective territorial management. The basis of this system is the territorial community. The overall development of society and the state depends on its quality, efficiency and ability to solve local problems.

***The purpose of the article** is to study the peculiarities of the socio-economic development of rural areas, which are formed and implemented through the coordination of efforts by the state, local authorities, business and the public. The research examines the directions of socio-economic development of rural areas as key aspects of forming a strategy for the development of rural territorial communities, taking into account the implementation and amount of funding, which is a novelty in conducting research. An analysis of the level of profitability of rural territorial communities in the last three years of pre-war Ukraine is provided, and a comparative assessment of the indicators of the development of rural territorial communities in the south of Ukraine was carried out in comparison with the average indicators for the country.*

The work highlights measures and initiatives aimed at improving the well-being of the population, creating new jobs and improving the quality of life in rural areas. The article emphasizes the importance of a comprehensive approach and concerted efforts by the state, local authorities, business and the public to achieve sustainable development of rural territorial communities.

Keywords: *socio-economic development, rural areas, community development strategy, infrastructure, agricultural development, small and medium business, tourism, education, sustainable development.*

Вступ. У сучасних умовах становлення України як суверенної, незалежної, демократичної та соціальної держави, місцеве самоврядування відіграє ключову роль в ефективному територіальному управлінні. Основою цієї системи є територіальна громада. Від її якості, ефективності та здатності вирішувати місцеві проблеми залежить загальний розвиток суспільства і держави. У Конституції України саме територіальна громада визначена як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що логічно пов'язано з іншим конституційним положенням: джерелом державної влади в Україні є народ [2, с.24].

Соціально-економічний розвиток територій є важливим елементом стратегії розвитку будь-якої сільської громади. Ефективна стратегія розвитку сільських територій сприяє зростанню добробуту населення, підвищенню рівня зайнятості та поліпшенню якості життя в регіоні. Розкриваючи актуальність питання нами досліджувалися основні напрями соціально-економічного розвитку сільських територій, які можуть стати основою для формування стратегії розвитку територій громади в Україні.

Метою статті є проаналізувати особливості соціально-економічного розвитку сільських територій які формуються та реалізуються через узгодження зусиль з боку держави, місцевої влади, бізнесу та громадськості. В дослідженні розглядаються напрями соціально-економічного розвитку сільських територій як ключових аспектів формування стратегії розвитку сільських територіальних громад з врахуванням реалізації та обсягу фінансування що є новизною в проведенні досліджень. Аналізувався рівень доходності діяльності сільських територіальних громад за останні три роки довоєнної України та проводилась порівняльна оцінка показників розвитку сільських територіальних громад півдня України у порівнянні з середніми показниками по країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання визначення пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад завжди було важливим для українських науковців. Це дослідження тісно пов'язане з розвитком державного управління та змінами у сфері публічного управління. Значний внесок у створення наукової бази для розвитку сільських територій зробили такі дослідники, як А. Антонов [1], В. Андрійчук [2], О. Булавка [3], Н. Василенка [4], Я. Гадзало [5], Д. Грибова [6], В. Жук [7], М. Латинін [8], Ю. Лупенко [9], М. Малік [9], В. Месель-Веселяк [10], П. Саблук [11], М. Хвесик [12], О. Шпикуляк, В. Юрчишин [13] та інші. Однак активне впровадження реформ з децентралізації змінило напрямок розвитку державного управління у бік публічного управління. У світлі розширення повноважень місцевої влади, питання визначення напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій стає особливо актуальним для розробки стратегій розвитку громад.

Виклад основного матеріалу досліджень. В Україні територіальні громади є основним суб'єктом місцевого самоврядування. Розвиток кожної окремої територіальної громади впливає як на функціонування конкретних органів місцевої влади, так і на загальний рівень місцевого самоврядування у всій країні.

Ефективність діяльності територіальних громад визначає ефективність усього механізму державного управління загалом і місцевого управління зокрема. Територіальні громади складаються з жителів, які постійно проживають у межах села, селища чи міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або вони можуть бути створені на добровільній основі шляхом об'єднання жителів кількох сіл з єдиним адміністративним центром [7, с.139].

А. Антонов визначає територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (як громадян України, так і іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), які постійно мешкають та працюють на території села, селища або міста. Ці особи, безпосередньо або через створені ними муніципальні структури, приймають рішення з вирішення питань місцевого значення. Територіальна громада має спільну комунальну власність і володіє нерухомим майном на своїй території. Вона також сплачує комунальні податки і має індивідуальні територіальні зв'язки системного характеру [1, с. 98].

Згідно з О. Булавка [3, с 3], територіальна громада - це сукупність громадян, які спільно проживають у міському або сільському поселенні, мають спільні інтереси і визначений законом правовий статус.

За О. Шпикуляк [9, с. 32], територіальна громада - це визнана законом група людей, яка має право на місцеве самоврядування і виражає свою волю у самостійному вирішенні місцевих питань, звертається до державних органів і посадових осіб місцевого самоврядування єдиним чином.

На території сучасної України територіальні громади можна класифікувати за різними функціональними напрямками діяльності з особливостями їх соціально-економічного розвитку. Класифікація територіальних громад з характеристикою напрямку діяльності представлена в таблиці 1.

Кожен тип територіальної громади має свої специфічні завдання та функції, спрямовані на задоволення конкретних потреб і інтересів її учасників [3, с. 12].

Таблиця 1.

Класифікація територіальних громад за характером діяльності

п\п	Тип громади	Характеристика напрямку діяльності
1.	Соціальні територіальні громади.	Ці громади об'єднують людей з метою спільного розв'язання соціальних проблем, забезпечення соціального контролю та підтримки спільних соціальних ініціатив.
2.	Економічні територіальні громади.	Такі громади формуються для спільного господарювання, запровадження податкових механізмів, накопичення фінансових ресурсів та

		надання або отримання економічної підтримки.
3.	Культурні та духовні територіальні громади.	Ці громади зорієнтовані на виховання, збереження та розвиток культурних і духовних цінностей, підтримку та зміцнення традицій.
4.	Політичні територіальні громади.	Такі громади об'єднуються з метою участі у прийнятті рішень місцевого значення, формування управлінських навичок, а також вирішення стратегічних питань розвитку та представницької функції перед органами влади.
5.	Судові територіальні громади.	Ці громади можуть формуватися для забезпечення судових послуг на місцевому рівні, організації юридичної допомоги та розгляду місцевих спорів.
6.	Оборонні територіальні громади.	Такі громади можуть створюватися для організації оборони та безпеки на місцевому рівні, координації заходів з підготовки до надзвичайних ситуацій та захисту населення.

Важливо відзначити що територіальні громади в Україні відрізняються різноманітністю та мають ряд спільних ознак і повноважень, які визначають їхню роль у місцевому самоврядуванні:

- Спільна територія існування. Територіальні громади об'єднують жителів на основі спільної географічної локалізації, яка включає в себе села, селища або міста;
- Спільні інтереси у вирішенні питань життєдіяльності. Члени територіальних громад мають загальні соціальні та економічні інтереси, які вони ставлять перед собою для реалізації на рівні громади;
- Соціальна взаємодія у процесі реалізації інтересів громади. Важливою частиною функціонування територіальних громад є взаємодія між жителями та органами місцевого самоврядування для досягнення спільних цілей;
- Спільна комунальна власність. Територіальні громади володіють і управляють комунальним майном, яке належить їм на місцевому рівні;
- Сплачування комунальних податків. Члени громади сплачують місцеві податки та збори, які призначені для забезпечення фінансових потреб громади та реалізації її проектів і програм [10, с. 26].

Згідно з Законом України "Про місцеве самоврядування", що містить визначення місцевого самоврядування, виділяють такі види територіальних громад:

1. Територіальна громада села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл. Це об'єднання мешканців сіл з метою спільного управління і вирішення місцевих питань;
2. Територіальна громада селища. Об'єднання мешканців конкретного селища для організації самоврядування на місцевому рівні;
3. Територіальна громада міста. Громада мешканців міста, яка самостійно вирішує питання свого розвитку та управління міськими ресурсами [12, с. 8].

До повноважень територіальних громад, згідно з законом, входять такі пункти:

- управління майном, що є в комунальній власності;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку і контроль їх виконання;
- затвердження бюджету відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контроль їх виконання;
- встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону;
- забезпечення проведення місцевих референдумів та виконання їх результатів;
- утворення, реорганізація та ліквідація комунальних підприємств, організацій і установ, а також здійснення контролю за їх діяльністю;
- вирішення інших питань місцевого значення, що належать до їхньої компетенції.

Ці ознаки і функції підкреслюють важливість територіальних громад як основних одиниць місцевого самоврядування в Україні, спрямованих на забезпечення ефективного управління та задоволення потреб місцевого населення [5, с.114].

Розвиток сільських територій є однією з ключових задач для багатьох країн світу, включаючи Україну. Ці території мають великий потенціал для забезпечення продовольчої безпеки, збереження культурної спадщини та сталого розвитку країни. Однак, сільські регіони стикаються з численними викликами, такими як демографічний спад, недостатня інфраструктура та обмежені економічні можливості [13, с. 87].

Однією з головних проблем сільських регіонів є депопуляція. Молодь часто мігрує до міст у пошуках кращих освітніх та професійних можливостей, що призводить до старіння населення в селах. Цей процес ускладнює забезпечення сталого розвитку, адже знижується трудовий потенціал і зростає навантаження на соціальні служби.

Сільські території зазвичай мають обмежені економічні можливості. Багато сіл залежать від сільського господарства, яке є вразливим до погодніх умов, цінових коливань на ринку, викликів військового стану в країні та інших факторів. Відсутність диверсифікації економіки призводить до нестабільності та низького рівня доходів мешканців. Недатня інфраструктура, така як дороги, медичні заклади, школи та інтернет-зв'язок, є ще однією значною перешкодою для розвитку сільських територій. Це ускладнює доступ до базових послуг та обмежує можливості для бізнесу [8, с.37].

Нами досліджувались напрямки соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад з врахуванням реалізації та обсягу фінансування (табл. 2).

Таблиця 2.

Основні напрями соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад України (2023 рік)

Напрямок розвитку	Громади, які реалізують напрямком, %	Середній обсяг фінансування (млн грн)
Розвиток сільського господарства	94%	5,7
Розвиток інфраструктури	85%	13,2
Підтримка малого бізнесу	65%	2,4
Розвиток освіти	81%	9,1
Охорона здоров'я	72%	6,5
Екологічні проекти	48%	4,1
Розвиток туризму	40%	2,0

Джерела даних: Державна служба статистики України (ДССУ), Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство розвитку громад та територій України, Державний фонд регіонального розвитку.

Таблиця демонструє що в 2023 році пріоритети в соціально-економічному розвитку сільських територіальних громад в Україні залишаються схожими на попередні роки. Ці дані можуть бути використані для планування нових ініціатив, оцінки ефективності існуючих програм і розробки стратегії подальшого розвитку сільських територій України.

З наведених даних видно, що більшість сільських територіальних громад зосереджені на розвитку сільського господарства, інфраструктури та освіти. Розвиток сільського господарства залишається найважливішим напрямком, з підвищеним обсягом фінансування. Однак, незважаючи на високий відсоток громад, що займаються розвитком сільського господарства, обсяг фінансування цього напрямку відносно незначний. Найбільше виділяється коштів на розвиток інфраструктури територіальних громад, що свідчить про значні фінансові витрати в облаштуванні сільських територій. Найменший обсяг фінансування припадає на підтримку малого бізнесу та розвиток туризму на селі, що на нашу думку є резервом та можливостями сільських територіальних громад в перспективі.

Рівень доходності діяльності сільських територіальних громад за останні три роки вказує на позитивні зміни в діяльності Українських територіальних громад. Загальний огляд змін у доходах сільських територіальних громад та їх витрат за 2022-2024 роки, допоможе краще зрозуміти вплив економічних і соціальних факторів на фінансову ситуацію в сільських громадах України який представлений в таблиці 3.

Таблиця 3.

**Динаміка зміни доходів сільських територіальних громад
(2022-2024 рр.)**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміни 2024 до 2022
Середній дохід на 1 жителя, грн.	3200	4500	5200	+ 62,5 %
Частка власних доходів у бюджеті, %	25	30	35	+ 10 п.п
Капітальні видатки на 1 жителя, грн.	450	600	750	+ 66,5 %

Джерела даних: *Державна казначейська служба України, Міністерство фінансів України, Аналізи і дослідження від економічних аналітичних центрів*

Як видно з даних таблиці за три роки з 2022 по 2024 роки спостерігалась позитивна динаміка фінансових показників сільських громад. Особливо важливим є зростання частки власних доходів населення, що свідчить про підвищення фінансової спроможності територіальних громад. Збільшення капітальних видатків може вказувати на активізацію інвестиційної діяльності територіальних громад.

Також, нами проводилось оцінка показників розвитку сільських територіальних громад півдня України у порівнянні з середніми показниками по країні за 2023 рік. Порівняльна оцінка показників розвитку сільських територіальних громад наведена в таблиці 4.

Таблиця 4.

**Порівняння показників розвитку сільських територіальних громад
півдня України з середніми по країні (2023 рік)**

Показник	Південь України	Середня по Україні
Рівень зайнятості населення	59,2%	62,7%
Показник	Південь України	Середня по Україні
Частка сільськогосподарської продукції	43,0%	34,9 %
Рівень доходів на 1 жителя (грн/рік)	5400	6150
Кількість малих підприємств на 1000 осіб	4,0	4,7
Частка домогосподарств з доступом до інтернету	65,0 %	72,5 %

Джерела даних: *Державна служба статистики України (ДССУ), Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України, Звіт "Соціально-економічне становище регіонів України", Статистичний бюлетень "Агропромисловий комплекс України"*

Сільські громади півдня України мають дещо нижчі показники зайнятості та доходів порівняно з середніми по країні. Однак, вони відзначаються вищою часткою сільськогосподарської продукції, що вказує на сильну аграрну

спеціалізацію південного регіону. Нижча кількість малих підприємств та менший доступ до інтернету можуть бути потенційними напрямками для розвитку. Цей аналіз надає більш глибоке розуміння напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій та може слугувати основою для формування стратегій розвитку територіальних громад.

Обґрунтування напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій є критично важливим завданням для формування стратегії розвитку територій громади. В сучасних умовах, з урахуванням децентралізаційних змін, об'єднані територіальні громади мають можливість самостійно визначати та реалізовувати такі напрями розвитку, що сприяють досягненню ключових індикаторів прогресу.

На основі аналізу потреб та потенціалу сільських територій важливо визначити пріоритетні напрями розвитку. Це можуть бути розвиток сільського господарства, туризму, місцевих підприємств, інфраструктурних проєктів тощо. Кожен напрям повинен мати чітко сформульовані цілі і завдання, що відповідають потребам території та її жителів.

Забезпечення фінансування для реалізації стратегічних напрямів є ключовим аспектом. Децентралізаційні процеси надають громадам право вирішувати про використання коштів з державного бюджету на місцевому рівні, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів [7, с. 143].

Для ефективного моніторингу і оцінки результатів важливо визначити конкретні показники успішності. Це можуть бути такі показники, як зріст доданої вартості в регіоні, покращення енергоефективності, розвиток інфраструктури, збереження середовища тощо. Чітке визначення цих показників дозволяє не тільки оцінювати результативність проєктів, а й коригувати стратегію розвитку в процесі.

Враховуючи багатоаспектність розвитку сільських територій, необхідно інтегрувати різні заходи та програми. Це включає управлінські рішення, економічні стимули, організаційні інновації та інші заходи, спрямовані на підвищення ефективності управління та розвитку громад [11, с. 21].

Отже, розробка і реалізація стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій вимагає комплексного підходу, з урахуванням конкретних потреб і можливостей громади, що сприяє сталому зростанню та покращенню якості життя місцевого населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток сільських територій є складним та надзвичайно важливим завданням. Для досягнення сталого розвитку сільських територіальних громад необхідно комплексно підходити до вирішення демографічних, економічних та інфраструктурних проблем. Підтримка малого бізнесу, покращення інфраструктури, збереження культурної спадщини та екологічна стійкість є ключовими аспектами, які можуть забезпечити процвітання сільських регіонів. Тільки завдяки спільним зусиллям держави, місцевих громад та бізнесу можна створити умови для гармонійного розвитку сільських територіальних громад.

Соціально-економічний розвиток сільських територій є комплексним завданням, яке вимагає узгоджених зусиль з боку держави, місцевої влади, бізнесу та громадськості і подальший аналіз складових сталого розвитку сільських територіальних громад з урахуванням екологічних викликів є наступним напрямком досліджень. Впровадження вищезазначених напрямків може сприяти підвищенню рівня життя населення, створенню нових робочих місць та загальному економічному зростанню сільських громад. Формування ефективної стратегії сталого соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій є запорукою сталого розвитку всієї громади.

Список використаних джерел:

1. Антонов А.В. Державна політика сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: теоретико-методологічні засади та практичні аспекти: монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 379 с.
2. Андрійчук В.Г., Сас І.С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 303 с.
3. Лупенко Ю.О., Булавка О.Г. та ін. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. 74 с.
4. Василенка Н.І. Матеріальний добробут сільського населення: трудові виміри та особливості регулювання. Економіка АПК. 2013. № 7. С. 105–112.
5. Гадзало Я.М., Гладій М.В., Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. Розвиток аграрної сфери економіки в умовах децентралізації управління в Україні. Київ: Аграрна наука, 2018. 328 с.
6. Грибова Д.В. Перспективні напрями державного регулювання соціального розвитку аграрної сфери. Економіка і держава. 2015. № 1. С. 39–41.
7. Жук В.І. Щодо пріоритетів фінансування соціальної сфери на місцевому рівні. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1. С. 139–144.
8. Латинін М.А. Ринкові та державні механізми регулювання аграрного сектору. Актуальні проблеми державного управління. 2004. № 2. Ч. 2. С. 37–43.
9. Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. та ін. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
10. Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я. та ін. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення: наукова доповідь. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.
11. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. Вісник аграрної науки. 2006. № 5. С. 21–23.
12. Хвесик М.А., Малік М.Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва. Економіка АПК. 2010. № 5. С. 3–12.

13. Юрчишин В.В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей Економіка АПК. 2011. № 2. С. 87–99.

References:

1. Antonov A.V. State policy of sustainable socio-economic development of rural areas as a condition for increasing the quality of life of the rural population: theoretical and methodological principles and practical aspects: monograph. Donetsk: Yugo-Vostok, 2012. 379 p.
2. Andriychuk V.G., Sas I.S. Concentration in the agrarian sphere of the economy: problematic aspects: monograph. Kyiv: KNEU, 2017. 303 p.
3. Lupenko Y.O., Bulavka O.H. etc. Strategic directions of sustainable development of rural areas until. Kyiv: NSC "Institute of Agrarian Economy", 2020. 74 p.
4. Vasylenka N.I. Material well-being of the rural population: labor dimensions and peculiarities of regulation. Economy of agricultural industry. 2013. No. 7. P. 105–112.
5. Gadzalo Y.M., Gladiy M.V., Sabluk P.T., Luzan Y.Ya. Development of the agrarian sphere of the economy in the conditions of decentralization of management in Ukraine. Kyiv: Agrarian Science, 2018. 328 p.
6. Hrybova D.V. Prospective directions of state regulation of the social development of the agrarian sphere. Economy and the state. 2015. No. 1. P. 39–41.
7. Zhuk V.I. Regarding the priorities of financing the social sphere at the local level. Strategic priorities. 2010. No. 1. P. 139–144.
8. Latynin M.A. Market and state mechanisms of regulation of the agrarian sector. Actual problems of public administration. 2004. No. 2. Part 2. P. 37–43.
9. Lupenko Y.O., Shpykulyak O.G., Malik M.Y. etc. Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: indicators and efficiency: monograph. Kyiv: NNC "IAE", 2017. 204 p.
10. Lupenko Yu.O., Mesel-Veselyak V.Ya. etc. Development of forms of management in agriculture: problems and solutions: scientific report. National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy". Kyiv: NNC "IAE", 2018. 54 p.
11. Sabluk P.T. The development of rural areas is the key to the revival of agrarian Ukraine. Herald of Agrarian Science. 2006. No. 5. P. 21–23.
12. Khvesyuk M.A., Malik M.Y. Sustainable development of rural areas on the basis of regional nature management and ecologically safe agro-industrial production. Economy of agricultural industry. 2010. No. 5. P. 3–12.
13. Yurchyshyn V.V. The village and peasants of Ukraine in the system of historically and socially conditioned domestic national values Economy of the agricultural industry. 2011. No. 2. P. 87–99.